

**BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLI OKULLARDA GÖREV YAPAN
SINIF ÖĞRETMENLERİNİN
BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŐLERİ¹**

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ÖZDEMİR²

Dr. Öğr. Üyesi Olcay ÖZDEMİR³

Metin GÜL⁴

ÖZET

Bu çalışmanın amacı birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin, birleştirilmiş sınıf uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Çalışma grubunda yer alan katılımcılar 2015-2016 eğitim öğretim yılında Zonguldak ili Kdz. Ereğli ilçesine bağlı birleştirilmiş sınıflı okullarda görev yapmakta olan altı sınıf öğretmenidir. Çalışma, nitel desende tasarlanmış olup video kaydı aracılığıyla veri toplama tekniği olarak odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Nitel verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre katılımcılar; eğitim-öğretim süresince zamanı planlamada, öğrencilerdeki bireysel farklılıklarda ve başarı düzeylerinde sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca birleştirilmiş sınıflarda kullanılan ders kitaplarının ve programlarının müstakil sınıflarla aynı olmasının da sorun oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Birleştirilmiş sınıflarda öğretim konusunda hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerin yetersiz olduğunu, birleştirilmiş sınıflarla ilgili öğretim ve idari boyutlarda rehberliğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında; birleştirilmiş sınıflı okullarda öğrenciler arasında iş birliğinin ve hoşgörünün etkili olduğunu, akran öğretiminin de yapıldığını ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Birleştirilmiş Sınıflar, Sınıf Öğretmeni.

¹ Bu çalışma 11-14 Mayıs 2016 tarihlerinde düzenlenen “15.Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu’nda” sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, muhammetozdemir@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7764-8655

³ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, olcay67@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0846-9546

⁴ Sınıf Öğretmeni, MEB, Zonguldak-Türkiye, metinngul@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2388-6927

OPINIONS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE MULTIGRADE CLASSES ABOUT THE MULTIGRADE CLASS PRACTICES

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the opinions of the teachers which teaching at multi-graded classes related to practices in multi-graded classes. Participants of the study group are six primary school teachers which teaching at schools with multi-graded classrooms in Zonguldak province Kdz. Ereğli district in the 2015-2016 academic year. The study was designed in qualitative method and focus group interview was used as data collection technique by video record. According to the findings obtained as a result of the analysis of qualitative data, participants stated that; they had problems with time planning during studying, individual differences and achievement levels of students. Participants also stated that one of the problems is the textbooks and the curriculum using at multi-graded classes is same with the textbooks and the curriculum using in single-graded class. They indicated that pre-service and in-service training about multi-graded classes is insufficient and guidance is needed in teaching and administrative aspects about multi-graded classes. Besides; they stated that cooperation and tolerance is effective between students and also peer teaching is using in multi-graded classes.

Keywords: Primary School, Multi-Graded Classes, Primary School Teacher.

GİRİŞ

Birleştirilmiş sınıf ile ilgili literatür incelendiğinde; bu sınıfların nasıl oluştuğu ile ilgili ortaya çıkan kavramlar şu şekildedir. Bölünmüş sınıflar (split grades), yaş düzeyleri aynı olmayan çocuklardan oluşmuş heterojen sınıflar (multi-graded classrooms, kümeler şeklinde oluşturulmuş gruplar (family groupings) ya da sınıfların hareketli bir şekilde döngülerden oluşması (looping classrooms) gibi isimler kullanılmaktadır (Köksal, 2006).

Birleştirilmiş sınıflar, iki ya da daha fazla sınıfın bir araya gelerek bir öğretmen liderliğinde bir grupta birlikte çalışılmasıdır. Bu şekilde yapılacak öğretim faaliyetine, “Birleştirilmiş sınıflarda öğretim” denir (Binbaşoğlu, 1999; İter, 2015; Ocakçı ve Samancı, 2019).

Başka bir tanımda ise birleştirilmiş sınıflar köyler gibi küçük yerleşim yerlerinde, nüfusu az ve küçük ilçe ve kenar mahallelerde görülmektedir. Birleştirilmiş sınıf, tek bir sınıf içerisinde birden fazla sınıfın bir öğretmen yönetiminde ya da iki farklı sınıf içerisinde birden fazla sınıfın bir öğretmen tarafından birlikte çalışması esasına dayalı olarak oluşturulmuş bir sınıftır (Köklü, 2000: 31). Birleştirilmiş sınıflı okullar, nüfusun az olduğu yerlerde eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için bir veya iki derslikten oluşan binalar şeklindedir. Eğitim kaynaklarının yetersiz olması; öğretmen maliyeti ve derslik yapımı maliyetini azaltması yönünden tercih edilen bir eğitim-öğretim uygulamasıdır.

Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve coğrafi koşulları birleştirilmiş sınıf uygulamalarını gerekli kıldığından birleştirilmiş sınıf uygulamaları Türkiye'nin her ilinde yapılmaktadır.

Dünyada gelişmekte olan ülkelerde ve gelişmiş ülkelerde de birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır. Peru, Sri Lanka, Norveç, Vietnam, İngiltere, Fransa, ABD, Kolombiya, Japonya ve Kanada bu ülkelerden bazılarıdır (Mathot, 2001; Köksal, 2006).

1. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARIN OLUŞMA NEDENLERİ

Dünyada birleştirilmiş sınıfların oluşum nedenleri incelendiğinde bunlar demografik ve felsefik nedenler olmak üzere iki başlık altında toplanabilir.

Toplumdaki sosyo-ekonomik sınırlamalar buna bağlı olarak temelini oluşturan ekonomik nedenler ve nüfusun kırsal alanlardan kent merkezlerine doğru göçün giderek artması bunun sonucunda da kırsal alanlarda nüfus azlığı gibi faktörler demografik nedenler arasında yer alır (Mathot, 2001). Felsefi açıdan bakıldığında ise öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayacak programın planlanmasında esneklik sağlanması ve bağımsız öğrenen bireyleri desteklemesi gibi nedenler öne sürülmektedir (Cobham, 1992).

Türkiye'deki küçük yerleşim yerlerindeki göçlerden ve aile planlamasından dolayı öğrenci sayıları oldukça az olduğundan bu yerleşim yerlerine bağımsız sınıflarla eğitim veren okulların yapılması ülke ekonomisini zorlamakta ve eğitim sürecinde birtakım imkânsızlıklar ortaya çıkmaktadır (Kuzey, 2002). Nüfusu azalmakta olan yerleşim bölgelerine derslik sayısı az ve bir ya da en fazla üç öğretmenin eğitim-öğretim uygulaması yapabileceği şekilde okullar yapılmaktadır.

Birleştirilmiş sınıflı okullar Türkiye'de göç veren kırsal alanlarda oldukça fazladır. Türkiye'deki birleştirilmiş sınıf uygulamalarının nedenleri öğrenci, öğretmen ve derslik sayısının yetersiz olması şeklinde üç temel başlık altında toplanabilir.

Bu temel nedenler dışında birleştirilmiş sınıfların ortaya çıkmasının çeşitli sosyal ve ekonomik sebepleri de vardır. Bunlardan önemli olanlar:

1. Kentlere göçlerin olması bunun sonucunda kırsal kesimdeki nüfusun azalması,
2. Sınıf mevcudunun az olduğu köylere öğretmen atanmasının getirdiği maliyet,
3. Taşınmalı eğitimin yerine kapanan köy okullarının yeniden açılması.

2004-2005 öğretim yılında Türkiye'deki 35.581 ilköğretim okulundan 16.379'u birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okuludur. Bu okullarda; 587.379 öğrenci ve 27.685 öğretmen vardır (MEB, 2005).

2011-2012 eğitim öğretim yılı verilerine göre ise; 10.510 ilköğretim okulunda 256.581 öğrenci birleştirilmiş sınıf uygulamasına göre eğitim görmektedir. Buna göre Türkiye'deki ilköğretim okullarının yaklaşık % 35'i birleştirilmiş sınıf içeren okullardan oluşmaktadır (MEB, 2012).

MEB'in yayınladığı iki istatistik incelediğinde 2004 ve 2012 yılları arasında birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrenci sayısının 330.798 azaldığı görülmektedir. Bu da birleştirilmiş sınıf uygulamalarının yapıldığı okulların kapatıldığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

İçinde bulunduğumuz çağda birleştirilmiş sınıf uygulamaları tartışılmaktadır. Fakat birleştirilmiş sınıf uygulamalarını zorunlu kılan faktörler ortadan kaldırılmadıkça, öğretmen niteliği, niceliği ve okul problemleri çözülmedikçe; diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de birleştirilmiş sınıf uygulamalarının devam ettirmekten farklı bir çözüm yolu bulunmamaktadır. Birleştirilmiş sınıf sayılarının fazla olması birleştirilmiş sınıf uygulamalarının daha etkili ve verimli duruma getirilmesini zorunlu ve önemli hale getirmektedir (Bilir, 2008).

Türkiye'de zorunlu eğitim, tam zamanlı ya da iki zamanlı olarak, taşınabilir, yatılı-pansiyonlu ve birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu uygulamaları şeklinde gerçekleştirilmektedir. Farklı uygulamaların olmasının nedeni ülkemize özgü sosyal, ekonomik ve coğrafi şartların değişkenlik göstermesidir (Taşdemir, 2012).

“Birleştirilmiş sınıf uygulamaları kırsala özgü bir öğretim uygulaması gibi gözükse de, ülkemiz eğitim sistemi içerisinde yer alan zorunlu on iki yıllık temel eğitimin ilk kademesine yöneliktir.” (Erdem, 2008). Birleştirilmiş sınıf uygulaması ülkemizin belli bir bölgesine özgü değildir. Türkiye'nin bütün bölgelerinde ve bütün şehirlerinde olan bir uygulamadır. 2011-2012 eğitim istatistikleri verilerine göre eğitim sistemimizdeki okulların yaklaşık %35'ini birleştirilmiş sınıflar oluşturmaktadır.

Birleştirilmiş sınıflı okulların bulunduğu bölgelerin hastanelere, mağazalara, güvenlik merkezlerine uzak ve ulaşımının zor olması, öğretim tesisleri ve malzeme yetersizliği, öğretmenin daha önce hiç köy hayatı tecrübesi bulunmaması ve kendinin yalnız bırakıldığını düşünmesi, okulların fiziksel şartlarının oldukça kötü olması ve öğrencilerin kendilerini geliştirecek okul dışı faaliyetlerine sahip olmamaları buralara atanmış öğretmenlerin taşınmış oldukları kaygılarının bazılarıdır. Öztürk'ün (2007) öğretmenlerin yaşamış oldukları bu kaygıları, daha önce hiç köy görmemiş, köyün ne olduğunu bilmeyen ve hizmet öncesi aldığı eğitimde köy ve birleştirilmiş sınıflar gerçeğini bilmeden yetişen öğretmen adaylarının köye gittiklerinde, köy hayatına uyum sağlayamaması ve bir an önce köyden kaçmanın yollarını araması sonucunda mesleklerini icra etmede sorunlara neden olmakta, bu da birleştirilmiş sınıf uygulamalarının eğitim kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılan okullar, genellikle mesleğe yeni başlayan ve birleştirilmiş sınıf konusunda deneyimsiz olan öğretmenlerin göreve başladığı kurumlardır. Mesleki anlamda deneyimsiz olan öğretmenler birleştirilmiş sınıf uygulamasındaki sorunlarına bir yenisini daha eklemektedir. Akademik eğitimlerini bağımsız sınıflardaki eğitime göre alan öğretmenler birleştirilmiş sınıflarda göreve başladıklarında oldukça zorlanmaktadır. Aksoy'un (2008) genç ve deneyimsiz öğretmenler üzerine yaptığı araştırmanın sonuçları bu görüşü desteklemektedir.

Bu araştırmanın sonuçları, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin hizmet öncesi aldıkları bağımsız sınıflara göre eğitimlerin teoriden öteye geçemediğini, yetersiz ve herhangi bir işleve sahip olmadığını, yaptıkları uygulamaları kendi yöntemleriyle geliştirdiklerini, genel olarak da deneme yanılma yoluyla tecrübe edindiklerini ve aynı şartlarda görev yapan diğer meslektaşlarından bilgi alış verişi yaparak öğrendiklerini ortaya koymaktadır.

Birleştirilmiş sınıflı okullarla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde sistemin en önemli parçası olan öğretmenlerin çok fazla sorunla karşılaştıkları ve bu durumun öğretmenlerin motivasyonunu düşürdüğü sonuçlarına ulaşılmıştır.

Şahin (2003) araştırmasında birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin, bu uygulamadan dolayı motivasyonlarının düşük olduğu ve mesleki heyecanlarının olumsuz yönde etkilendiği sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenler birleştirilmiş sınıflarda görev yapmak istemediklerini ve bu uygulamanın sonlandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Birleştirilmiş sınıflarla ilgili farklı bir çalışmada Çınar (2004) Malatya’da köy okullarında çalışan 240 öğretmenin birleştirilmiş sınıf uygulamalarında karşılaştıkları sorunları araştırmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde birleştirilmiş sınıflarda çalışan öğretmenler; sınıf düzeyinde her sınıfla yeteri kadar ilgilenemediklerini, öğrencilere zaman ayırmada problem yaşadıklarını, okulların materyal eksikliğinin oldukça fazla olduğunu, eğitimin önemli bir parçası olan velilerin okullara yeteri kadar ilgi ve desteğini gösteremediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin köyde kendilerini yalnız hissettiklerini ve mesleki anlamda gerileme içine girdiklerini ifade etmişlerdir.

2. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF UYGULAMA ÇEŞİTLERİ

Birleştirilmiş sınıfların uygulama çeşitleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Birleştirilmiş Sınıf Uygulama Çeşitleri MEB (2014)

Öğretmen Sayısı	1.sınıf	2.sınıf	3.Sınıf	4.Sınıf
1	(1+2+3+4)			
2	(1+2)		(3+4)	
3	(1)	(2+3)		(4)

Birleştirilmiş sınıf uygulamaları öğretmen sayısına göre değişmektedir. Bir öğretmenin çalıştığı bir okulda sınıf öğretmeni dört sınıfı bir arada okutmaktadır. İki öğretmenli bir okulda ise tablo 1’de ifade edildiği gibi 1. ve 2. sınıfı bir sınıf öğretmeni, 3. ve 4. sınıfı bir sınıf öğretmeni şeklinde eğitim-öğretim uygulaması yapılmaktadır. Üç öğretmenden oluşan bir okulda ise 1. ve 4. sınıflar bağımsız 2. ve 3. sınıflar ise birleştirilmiş sınıf şeklinde oluşturulur.

Birleştirilmiş sınıflar kavramı, eğitimcilere özellikle öğretmenlere hep olumsuz kavramlar çağrıştırır. Türkiye’de eğitim sorunları tartışıldığında, birleştirilmiş sınıf konusu her zaman ifade edilmektedir. Oysa birleştirilmiş sınıflar Türkiye gerçeğinde “sorun” değil, tam tersine bir “çözüm” dür. Bu okullara alternatif çözümler aramak yerine, daha etkili ve verimli duruma getirmenin yollarını tartışmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Birleştirilmiş sınıflar yerine farklı uygulamalar denenmiş; ancak hiçbiri birleştirilmiş sınıflar uygulaması kadar yararlı olmamıştır. Taşınmalı eğitim bu uygulamaların en güzel örneğidir (Köksal, 2005).

Türkiye’de okulların üçte birini oluşturan birleştirilmiş sınıflı okullar birçok çocuğun eğitim imkânlarından faydalanmaları açısından büyük bir önem arz etmektedir. Ancak birleştirilmiş sınıflara yönelik eğitim politikalarının olmaması, sosyo-ekonomik olgusunun köyden ayrı tutularak sorgulanmaması; köyün sorunlarının birleştirilmiş sınıf uygulamalarının sorunlarıymış gibi bir algının oluşturulması, öğretmenin donanımlı olarak köylerde çalışmaya hazır olarak yetiştirilememesi, öğrencilerin birleştirilmiş sınıf uygulamasının avantaj ve dezavantajlarının yeterince irdelenmemesi, okulların donanımsal eksiliğinin vurgulanmaması ve birleştirilmiş sınıflara ait eğitim-öğretim programının olmaması gibi sorunlar vb. açılardan yeterince değerlendirilmemiş olması birleştirilmiş sınıf uygulamasını bir problem durumu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu durum birleştirilmiş sınıfta görev yapan öğretmenlerin mesleki gelişim ve mesleğe karşı olumsuz tutum göstermelerine neden olmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmanın amacı birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin, birleştirilmiş sınıf uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Birleştirilmiş sınıflarda çalışan öğretmenlerin karşılaştığı mesleki sorunları; kendi deneyimlerini, algılarını ve tutumlarını ele almak ve genel bir bakış açısından yorumlamaktır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin birleştirilmiş sınıf uygulamaları ile ilgili görüşlerini belirleyebilmek amaçlandığından nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Çünkü nitel araştırma, araştırılan konunun kendi doğal ortamında incelendiği ve konunun betimlenerek yorumlandığı bir araştırma yöntemidir (Denzin, 2005). Bundan dolayı nitel desende tasarlanmış olan bu çalışmada odak grup görüşmesi veri toplama tekniği olarak kullanılırken, görüşme öncesinde katılımcı sınıf öğretmenlerinden izin alınarak görüşme video-kamera ile kayıt altına alınmıştır.

Odak grup görüşmesinin amacı, belirlenen bir konu hakkında katılımcıların bakış açılarına, yaşantılarına, ilgilerine, deneyimlerine, eğilimlerine, düşüncelerine, algılarına, duygularına, tutum ve alışkanlıklarına dair derinlemesine, detaylı ve çok boyutlu nitel bilgi edinmektir (Kitzenger, 1994; Stewart ve Shamdasani, 2014).

3.1. Çalışma Grubu

Çalışma grubunun katılımcılarını 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Zonguldak ili Kdz. Ereğli ilçesine bağlı birleştirilmiş sınıflı okullarda görev yapan, eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği mezunu, üçü bayan, üçü erkek olmak üzere toplam altı sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcıların kıdemlerine bakıldığında 2 öğretmenin 2 yıl, diğer 4 öğretmenin ise 5 yıldan fazla çalışma yılı olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerle ilgili ayrıntılı kişisel bilgiler aşağıdaki gibidir:

- ✓ Öğretmenlerin 2'si 30 yaşında, 2'si 24 yaşında, 1'i 28 yaşında ve 1'i de 35 yaşındadır.
- ✓ Öğretmenlerden 3'ü müdür yetkili öğretmen statüsündedir.
- ✓ Öğretmenlerden 2'si yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.
- ✓ Öğretmenlerden 3'ü tek öğretmen, 3'ü de iki öğretmenli okulda görev yapmaktadır.
- ✓ Öğretmenlerden 3'ü daha önce hiç köyde yaşamamış ve köy hayatına ilişkin sadece teorik bilgiye sahipken, 3'ü de köy hayatına ait bilgilere sahiptir.
- ✓ Öğretmenlerden yalnız biri okulun lojmanında (köyde) kalmakta, diğer öğretmenler ise ilçe merkezinde yaşamaktadır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Çalışma, nitel desende tasarlanmış olup, veri toplama tekniği olarak odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Çalışmada veri toplamak amacıyla uzman görüşü alınarak hazırlanan 11 soru kullanılmıştır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmacı veri toplama sürecinde odak görüşmesi ile öğretmenlerden birleştirilmiş sınıflı okullarda neler yaşadıklarını, duygularını, deneyimlerini ve bakış açılarını derinlemesine ortaya koyacak veriler elde etmeye çalışmıştır. Veri toplama süreci çalışma grubunda yer alan üçü bayan üçü erkek toplam altı katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı çalışma grubunda yer alan öğretmenlerle görüşme öncesinde araştırmanın amacından bahsederek, katılımcılara çalışmada hiçbir şekilde kendi isimlerinin ve çalıştıkları okulların isimlerinin verilmeyeceğini de açıklamıştır. Görüşme öncesinde katılımcı sınıf öğretmenlerinden izin alınarak, görüşmenin kayıt altına alınması amacıyla video-kamera kullanılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada veriler "odak grup görüşme" tekniği kullanılarak video-kamera kaydı aracılığıyla elde edilmiştir. Oluşturulan 11 soru sırasıyla her bir katılımcıya tek tek sorulup derinlemesine bakış açıları ortaya çıkartılmak istenmiştir. Araştırmacı soru sorma esnasında katılımcıları etkilememek için konuya ilişkin görüşlerini ifade etmemiştir. Araştırma Zonguldak iline bağlı Kdz. Ereğli Öğretmenevi Toplantı Salonunda 27.12.2015 tarihinde saat 14.13'te gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Odak grup görüşmesiyle elde edilen verilerin çözümlenmesi için ilk olarak kamera kayıtları ikişer kez araştırmacılar tarafından izlenmiş ve bu kayıtların yazılı dökümü oluşturulmuştur. Yazılı dökümü yapılan veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilerek temalar belirlenmiş, özetlenerek yorumlanmıştır. Araştırmanın verileri görüşme süreçlerinde kullanılan sorular dikkate alınarak sunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlere sorulan on bir soruya verilen cevaplara, bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

1. Birleştirilmiş sınıflarda öğretmen olmayı nasıl tanımlarsınız?

Katılımcılara göre birleştirilmiş sınıf öğretmeni olmak genel olarak birden farklı işin bir kişi tarafından yapılması olarak tanımlanmaktadır.

“Bence bir halayda 4 farklı oyunu aynı anda yürütme ve oynama çabasıdır.”

“Ben nara benzetiyorum. Dıştan bir bütün, içi paramparça.”

“Su insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır öyle değil mi? Sürahinin içinde su olduğunu düşünün. 4 tane musluk. Bir sürahinin içinden.” şeklinde ifade etmiştir.

Bir öğretmen de yukarıdakilere ek olarak birleştirilmiş sınıfta öğretmen olmanın psikolojik olarak öğretmeni yıpratmış olduğunu belirtmiştir.

“Ben psikolojik rahatsızlığa benzetiyorum. Gerçekten kişilik bölünmesi, öğretmenlerin kişilik bölünmesidir.”

2. Hizmet öncesi aldığınız eğitim ile görev yaptığınız birleştirilmiş sınıf arasındaki ilişkiyi nasıl belirtirsiniz?

Katılımcılar hizmet öncesi aldıkları eğitimin yeterli olmadığını, teorik kısmının doğru bir şekilde anlaşıldığını; fakat işin uygulama kısmına gelindiğinde işlerin hiç de planladıkları gibi gitmediğini belirtmişlerdir. Bu problem durumu için iki öneri getirmişlerdir. Birinci öneri, üniversitedeki akademisyenlerin birleştirilmiş sınıf tecrübesi yaşamaları ve sorunlara daha gerçekçi bakabilmeleridir.

“Üniversitedeki akademisyenlerin bir öğretmenlik geçmişi olması gerektiğinin kanaatindeyim. Bu şartların içinden çıktıkları zaman her şeye daha gerçekçi somut öneriler ortaya konulabilir. Uygulanabilirliği bu yüzden yok. Üniversitelerdeki eğitim yetersiz.”

İkincisi öneri ise üniversitelerdeki Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim derslerinin teorikte kalmaması için öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında birleştirilmiş sınıflı okullarda bir dönem deneyim edinilmesidir.

“Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim dersinin sadece birleştirilmiş sınıf dersi kapsamında değil, diğer derslerde de öğretilmesi gerekir. Sadece ödevli öğretmenli saatler olduğunu öğrendim. Onun dışında da çok fazla bir şey öğrenemedim. Çünkü birleştirilmiş sınıfa staja gitmedim. Normalde sözel bilgilerle çok fazla bir şey olduğunu düşünmüyorum.”

Bir öğretmen de bunlara ek olarak birleştirilmiş sınıfta öğretmen olmanın tecrübelerle öğrenileceğini belirtmiştir.

“Hepsi teoride kalıyor. Hizmet öncesi eğitimle öğretmenlik mesleği arasında dağlar kadar fark var. Yaşayarak öğrenilecek bir meslek, okuyarak değil.”

3. Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak rehberlik ihtiyacınız olan konular var mı? Varsa nelerdir?

Katılımcılar bu soruya genel olarak öğretim boyutunda rehberlik ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir.

“Rehberlik duyacağım konular daha çok zamanlama ile ilgili olabilir. Sınıf içindeki ders saatlerini planlamada ve öğrencilerle ilgili planlamada sıkıntı yaşıyorum.”

İdari kısmında müdür yetkililik görevini yerine getirmekte oldukça zorlandıklarını ve bu görevi nasıl yapacaklarını bilmediklerini belirtmişlerdir.

“Evet, biz birleştirilmiş sınıf dersi aldık; ama sınıf defteri doldurmayı, müdür yetkili öğretmenin görevlerini ve öğrencilerle dersi nasıl zamanlamam gerektiğini bilmiyorum.”

Bir öğretmen de bunlara ek olarak özel eğitim konusunda rehberlik ihtiyacı duyduğunu belirtmiştir.

“Benim mesela kaynaştırma öğrencim var. Hiçbir öğretmenle iletişime giremedim. Öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerle ilgili rehberlik alabiliriz.”

4. Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olarak mesleğe başladıktan sonra bu konuyla ilgili hizmet içi eğitim faaliyetine katıldınız mı? Katıldıysanız bu eğitimler hakkında bilgi verir misiniz?

Katılımcılar birleştirilmiş sınıfta görev yapmaya başladıktan sonra hizmet içi eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Hizmet içi eğitime ihtiyaçları olduğunu ve bu eğitimlerin eğitim-öğretim sürecindeki faaliyetlerin niteliğini arttıracaklarını da düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan biri bu konuda şunları belirtmiştir;

“Müdür yetkili olarak görev yapıyorum, idari işleri ile ilgili yeterli bilgi ve tecrübeye sahip değilim. Bu konular hakkında hizmet içi eğitim faaliyeti olursa kendimi geliştirebilirim.”

5. Birleştirilmiş sınıflarda öğretim sürecinde kullandığınız yöntem ve teknikler, kullandığınız kaynaklar, araç-gereç ve teknolojiler nelerdir?

Çalışmaya katılan öğretmenler genel olarak araç-gereç temini ve kullanımı açısından sıkıntı yaşamadıklarını; okullarında bilgisayar, projeksiyon, internet bağlantısı ve fotokopi makinelerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılardan bir öğretmen ise araç-gereç konusunda sıkıntı yaşadığını, velilerden bu konuda destek alamadığını belirtmiştir.

“Materyaller köylerde büyük sıkıntı; çünkü örneğin çocuğa şuradan renkli karton al desen sosyal olarak ulaşım derdi var. Birçok malzeme eksik. Onun dışında materyal büyük bir sıkıntı.”

6. Birleştirilmiş sınıflarda uygulanan ders kitapları hakkında ne düşünüyorsunuz?

Katılımcılar genel olarak ders kitapları konusunda birleştirilmiş sınıflarda okutulacak kitapların farklı olması gerektiğini belirtmişlerdir.

“Bence 1-2’lerin ve 3-4’lerin kitapları birbirlerini tamamlayacak benzer içeriklerden oluşabilir.”

7. Birleştirilmiş sınıflarda öğretim hedeflerine ulaşma düzeyi ile ilgili güçlükler nelerdir?

Katılımcılar genel olarak öğretim hedeflerine ulaşamadıklarını belirtmişlerdir.

“Ben kazanımları yeteri kadar verdiğim kanaatimde değilim açıkçası. Çeşitli sebeplerden dolayı; süredir, idari işlerdir vs. derken eğitim öğretim sürecine istenilen vakit ayırlamamakta. Anlattıklarımız, işlediklerimiz bir şekilde oluyor ama %100 kazanımları elde ettiğimizi düşünmüyorum. Kalıcı bir öğrenmeyi sağlayabilmek konusunda tereddütlerim var.”

Ayrıca bir öğretmen bazı kazanımlara ulaşamamanın nedenini kendi yetersizliğine bağlamıştır.

“Bazı dersler için örneğin matematik ve Türkçe derslerinin kazanımlarını verdiğime inanmıyorum. Benden kaynaklanıyor.”

8. Dersi bir arada işlemenin sınırlılıkları var mıdır? Varsa nelerdir?

Katılımcılar sınırlılık olarak zaman sıkıntısından ve birden fazla yaş grubu ile beraber öğretim yapmanın zorluklarını belirtmişlerdir.

“Örneğin 1. sınıftaki çocuğa ödev verdiniz. Çocuğun onunla kendisi uğraşması gerekiyor. Sonra 4'lere anlatıyorsun. Çocuk kendi başına nasıl yapacak şimdi. Bir anda bir şeyler konuşulurken bir şeyler tartışılırken öğrenci tüm konsantrasyonunu nasıl ona verebilecek? Yani eksileri var.”

9. Dersleri bir arada işlemenin avantajlı yanları var mıdır? Varsa nelerdir?

Çalışmaya katılan öğretmenler birleştirilmiş sınıflarda öğrenciler arasında yardımlaşma ve hoşgörünün etkili olduğunu öğrencilerin ön koşul öğrenmelerini arttırdığını belirtmişlerdir. Akran desteğinin başarılı sonuçlar verdiğinden söz etmişlerdir. Bir öğretmen;

“Bence avantajı olarak daha çok 2. sınıf öğrencisi 3’e geçtiğinde hangi konuları işleyeceğini gördüğü için ön koşul öğrenmeleri çok fazla oluyor. Öğrendiğini genelleyebiliyor. Örneğin matematik dersinde 2. sınıf öğrencisi 2 basamaklı bir sayıda eldeli toplama işlemini öğrendiyse 3. sınıfta da aynı şekilde anlattığımızda onları rahat bir şekilde öğrenebiliyor. Akran desteğini alabiliyor. Kendinden büyük sınıftaki bir arkadaşıyla birlikte çalışabiliyor. Kendi arkadaşıyla çalışıp kendini mutlu da hissedebiliyor. Çünkü baskı hissetmiyor. Normal koşullarda öğrenmiş oluyor.”

10. Birleştirilmiş sınıflarda bireysel farklılıklar konusunda yaşanan güçlükler nelerdir? Örneklendiriniz.

Katılımcılar sınıflarında çok fazla bireysel farklılık olduğunu, bu öğrenciler için gerekli çalışmaları yaptıklarını belirtmişlerdir.

“Bireysel farklılıklar var; örneğin fiziksel yetersizlikler ve öğrenciler arasında öğretim düzeyinde seviye farkı olabiliyor.”

11. Sizce birleştirilmiş sınıflardaki eğitim nasıl olmalıdır? Neler önerirsiniz?

Katılımcıların çoğunluğu birleştirilmiş sınıf uygulamasının kaldırılması gerektiğini savunmaktadır ve çözüm olarak da taşınmalı eğitimi önermektedirler.

“Birleştirilmiş sınıflar yerine okullara taşıma yapılabilir. Şartlar müsait bence. Her köyün çevresinde büyük okullar var.”

Birleştirilmiş sınıf uygulaması devam edecekse eğer;

“Müfredatın baştan sona yenilenmesi gerekiyor. Birleştirilmiş sınıf diye bir müfredat olmalı ve kazanımlarda sadeleştirilmeli.”

Bir öğretmen de birleştirilmiş sınıf uygulamasının kesinlikle devam etmesi gerektiğini şu sözlerle belirtmiştir:

“O köye giden öğretmen sadece öğrencilere bir şeyler vermiyor. Oradaki insanları da köydekileri de eğitiyor. Biz veliye bir şey öğrettiğimiz de o da aynı şekilde eşine, eşi de başka bir kişiye öğretiyor.”

Çözüm önerileri şu şekildedir:

“Kesinlikle kapatılması gerektiğini düşünmüyorum sınıf mevcutları azaltılabilir.”

SONUÇ VE TARTIŞMA

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin, birleştirilmiş sınıf uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada katılımcıların sorulan sorulara verdikleri cevaplar nitel veri analizi yapılarak elde edilen bulgulardan aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Öğretmenler birleştirilmiş sınıfta müdür yetkili olmanın; idari, eğitim-öğretim ve sınıf yönetimi açısından sorun oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Döş ve Sağır (2013) müdür yetkili öğretmenlerin tecrübe eksikliğinden kaynaklı büro işlerindeki hatalarının işlerin düzenli ve zamanında yürütülmesinde sorun oluşturduğunu belirtmişlerdir. Müdür yetkili öğretmen olmalarından kaynaklanan bu sorunlardan dolayı birleştirilmiş sınıflardaki eğitim-öğretimi planlanan şekilde yürütmekte problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Birleştirilmiş sınıfta öğretmenlik yapmanın genel olarak öğretmeni yıpratmış sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Birleştirilmiş sınıfta öğretmen olmak ayrıca sabır ve özveri gerektiği sonucu da vurgulanmıştır. Aslan (2013), araştırması sonucunda birleştirilmiş sınıf öğretmenini sabır örneği olarak tanımlamaktadır.

Katılımcılar birleştirilmiş sınıflarda öğretmen olmanın zor olduğunu belirtmişler ve bunun sebebi olarak da yaşanan olumsuz durumlardan örnekler vermişlerdir. Katılımcılara göre birleştirilmiş sınıflarda öğretmenlik yapmayı zorlaştıran nedenlerin başında birden çok sınıfla bir arada ders işleme zorunluluğu, zaman sıkıntısı, öğrencilerin dikkat dağınıklığı gelmektedir. Bu sonuç Summak ve diğerleri (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Çalışmalarında; öğretmenlerin çok sınıfla aynı anda ders işlemenin zor olduğu, kazanımları vermek için sürenin yetmediği, fiziksel yetersizliklerden ve birden fazla sınıfı aynı sınıfta yönetmenin zor olduğunu belirtmektedir (Dursun, 2006; Elma, 2013).

Araştırmanın sonucunda katılımcıların hizmet öncesi aldıkları lisans eğitimleri ile görev yaptıkları birleştirilmiş sınıf arasında bir ilişki kuramadıklarını ve bu sınıflarda öğretmenlik yapmayı görev yaparken edindikleri tecrübeler sayesinde öğrendiklerini belirtmişlerdir. Benzer araştırma sonuçları da öğretmenlerin, sınıf öğretmenliği eğitim sürecinde birleştirilmiş sınıf uygulamalarının nasıl yapılacağı konusunda formasyon eksikliğinden kaynaklandığını vurgulamaktadır (Yıldız ve Köksal, 2009). Taşdemir (2014) araştırmasında, sınıf öğretmeni adaylarının sınıf öğretmeni yetiştirme sürecinde birleştirilmiş sınıfla ilgili yeterli uygulama deneyimi yaşamadıklarını tespit etmiştir.

Sidekli ve diğerleri (2015) birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin eğitim öğretim faaliyetlerini yürütmekte problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Buna neden olan faktör ise sınıf öğretmenliği lisans programında “Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim” dersinin sadece teorik olarak verilmesi ve staj uygulamalarının da şehir merkezlerinde yapılmasıdır. Karakuş (2016), hizmet öncesi öğretmen eğitiminde, öğretmen adaylarına birleştirilmiş sınıflarda uygulama yapma olanağı tanınması gerektiğini vurgulamaktadır. İzci ve diğerleri (2010) sınıf öğretmeni adayları ile yaptıkları araştırmanın sonucunda, birleştirilmiş sınıflarda öğretim dersinin sadece teorik düzeyde kaldığını, uygulamaya ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Ayrıca lisans eğitimleri sırasında “birleştirilmiş sınıflarda” staj uygulamaları yapılması gerektiğini, bu sayede göreve başlayacak öğretmenlerin zorlanmayacaklarını ifade etmektedir (İzci, 2008).

Katılımcılar öğretim hedeflerine ulaşmada sıkıntı yaşadıklarını, bunun nedenlerini de zaman sıkıntısı ve birçok sınıfla bir arada ders işlemek olarak vurgulamışlardır. Dursun (2006) yaptığı araştırmada benzer bir şekilde öğretmenlerin derslerde zamanı yetiştiremediklerini ve hedeflere tam anlamıyla ulaşamadıklarını belirtmektedir. Ocakçı ve Samancı (2019) araştırmalarında birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin öğrenme-öğretme süreçlerinde öğretim programındaki kazanımların gereken sürede verilebilmesi için iyi bir planlama yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda yaşadığı problemlerden biri de öğretim programlarının müstakil sınıflara göre uygulanmasıdır (Karcı ve Vural: 2011; Utku ve Kan, 2020). Birleştirilmiş ve bağımsız sınıflarda aynı öğretim programının uygulanması, birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin beklenen hedeflere ulaşamamalarına neden olmaktadır (Yıldız ve Köksal, 2009). Bu nedenle birleştirilmiş sınıflarda, bağımsız sınıflarda uygulanan öğretim programlarının uygulanmasından vazgeçilebilir. Birleştirilmiş sınıf öğretimine yönelik öğretim programları oluşturulabilir (Sağ ve Sezer, 2012).

Katılımcılar okulların fiziksel şartlarının kötü olduğunu ve maddi desteğe ihtiyaç duyduklarını vurgulamışlardır. Birleştirilmiş sınıflı okullarda öğretmenlerin, velilerden okula yeterince maddi ve manevi katkı sağlayamadıklarını belirtmişlerdir (Dursun, 2006; Yıldız ve Köksal, 2009).

Araştırma sonuç ve tartışmalarına göre şu öneriler sunulmuştur.

Öneriler

1. Birleştirilmiş sınıfların şartlarına uygun ayrı öğretim programları hazırlanabilir.
2. 2018-2019 yılında sınıf öğretmenliği lisans programında uygulanmaya başlayan öğretim programında seçmeli olarak yürütülen birleştirilmiş sınıflarda öğretim dersi zorunlu ders olabilir ve bu ders öğretmenlik uygulaması dersiyle ilişkilendirilebilir.
3. Görevde olan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerine zaman yönetimi, öğretim planlaması, idari işler ve birleştirilmiş sınıf uygulamaları kapsamında rehberlik yapılmasına yönelik hizmet içi eğitimler verilebilir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, N. (2008). Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim-Öğretim: Genç ve Deneyimsiz Öğretmenlerin Görüşlerine Dayalı Bir Araştırma. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 2 (21), 82-108.
- ASLAN, S. (2013). Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Öğretmenlerin “Öğretmen” Kavramı ile İlgili Algılarının Metaforik İncelenmesi. *Turkish Studies*, 8 (6), 43-59.
- BİLİR, A. (2008). Birleştirilmiş Sınıflı Köy İlköğretim Okullarında Öğretim Gerçeği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 41 (2), 1-22.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1999). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim 3. Baskı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- COBHAM, C., A. (1992). *Jackson County Teachers and the Combined Classroom Experience: A Naturalistic Inquiry of Combination Classroom Teachers*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED352110.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.04.2020).
- ÇINAR, İ. (2004). Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında İlkokuma Yazma Öğretimine İlişkin Bir Araştırma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (7), 31-45.
- DENZIN, N. K. (2005). *The Landscape of Qualitative Research: Theories and Issues*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- DÖŞ, İ. ve Sağır, M. (2013). Birleştirilmiş Sınıflı İlkokulların Yönetim Sorunları, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2).

- DURŞUN, F. (2006). Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 33-57.
- ELMA, C. (2013). Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Yönetim ve Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 23, Sayı 1, 75-87.
- ERDEM, R. A. (2008). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim (Geliştirilmiş 5. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- İZCİ, E. (2008). İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretime İlişkin Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 25, 111-122.
- İZCİ E., Duran H. ve Taşar H. (2010). Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretimin Sınıf Öğretmeni Adaylarına Algılarına Göre ve Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerini İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 19-35.
- İLTER İ. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Birleştirilmiş Sınıf Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *İlköğretim Online*, 14 (4), 1450-1468.
- KITZINGER, J. (1994). The methodology of focus groups: the importance of interaction between research participant. *Sociology of Health and Illness*, 16 (1), 103–121.
- KARAKUŞ, F. (2016). Öğretmen Adaylarının Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni Olmaya Yönelik Yeterlik Algıları. *Turkish Studies*, 11(19), 491-510.
- KARCI C. ve Vural A. R. (2011). Birleştirilmiş Sınıflarda Zorunlu İngilizce Dersinin Yürütülmesine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 10 (2), 593-607.
- KÖKSAL, K. (2005). Türkiye'nin Gerçeği Birleştirilmiş Sınıflı Okullar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (3), 177.
- KÖKSAL, K. (2006). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- KÖKLÜ, M. (2000). *Birleştirilmiş Sınıfların Yönetimi ve Öğretim*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.
- KUZEY, M. (2002). *Sınıf Öğretmenlerinin Bazı Sorunları ve Çözüm Önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- MATHOT G.B. (2001). *A Handbook for Teachers of Multigrade Classes*. UNESCO.
- MEB (2005); Milli Eğitim İstatistikleri (2004-2005), Ankara.
- MEB (2012); Birleştirilmiş Sınıflar Haftalık Ders Programları; 07.09.2012 tarihli 151 nolu karar, https://www.memurlar.net/common/news/documents/288521/25105720_14043746_birleştirilmiş_snflar_haf_ders_prg.pdf (Erişim Tarihi:13.09.2020).
- MEB (2014); Birleştirilmiş Sınıflar Haftalık Ders Programları; 30.04.2014 tarihli 15 nolu karar, https://www.memurlar.net/common/news/documents/470984/06014646_birleştirilmisnflar.pdf (Erişim Tarihi:13.09.2020).
- OCAKCI E. ve Samancı O. (2019). Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Yeterlilikleri ve Sınıf Yönetimi İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 604-620.
- ÖZTÜRK, N. (2007). Cumhuriyetin Başlangıcından Günümüze Birleştirilmiş Sınıflar Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 28-35.

- SAĞ R. ve Sezer R. (2012). Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenlerini Mesleki Eğitim İhtiyaçları. *İlköğretim Online*, 11 (2), 491-503.
- SİDEKLİ S., Coşkun İ. ve Aydın Y. (2015). Köyde Öğretmen Olmak: Birleştirilmiş Sınıf. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 311-331.
- STEWART, D. W. and Shamdasani, P. N. (2014). *Focus Groups: Theory and Practice. Newbury Third Edition*, Sage.
- SUMMAK S. M., Summak Gören E. A. ve Gelebek S. M. (2011). Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Sorunlar ve Öğretmenlerin Bakış Açısından Olası Çözüm Önerileri (Kilis İli Örneği). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (3), 1221-1238.
- ŞAHİN, E. A. (2003). Birleştirilmiş Sınıflar Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 166-175.
- TAŞDEMİR, M. (2000). *Birleştirilmiş Sınıflarla Öğretim Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Ocak Yayınları.
- TAŞDEMİR M. (2014). Birleştirilmiş Sınıflar Hakkında Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görüşleri: Beklenti ve Metaforlar. *Turkish Studies*, 9 (2), 1459-1475.
- UTKU, G. ve Kan, O. (2020). Birleştirilmiş Sınıflarda Metin İşleme Sürecinin Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8 (1), 170-195.
- YILDIZ, M. ve Köksal, K. (2009). Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (1), 1-14.